

11. oktober 2007

Vedrørende Etikkrådets vurdering av selskaper med virksomhet i Burma

Vi viser til brev fra Finansdepartementet datert 28. september d.å. med anmodning om en redegjørelse for Etikkrådets arbeid med saker knyttet til investeringer i selskaper med virksomhet i Burma.

Tilrådsninger om uttrekk av selskaper etter de etiske retningslinjene til Statens pensjonsfond – Utland er basert på to grunnleggende forutsetninger som er fremhevet i forarbeidene til retningslinjene: For det første må det være en *sammenheng* mellom et selskaps virksomhet og normbrudd som blir begått. For det andre må det foreligge en uakseptabel risiko for selskapets, og dermed også fondets, medvirkning til *fremtidige* normbrudd.¹

Etikkrådet legger derfor til grunn at et selskaps tilstedeværelse i undertrykkende regimer ikke i seg selv vil være tilstrekkelig til at selskapet skal tilrådes utelukket fra fondet. Selv om det kan anføres at et selskap ved sin tilstedeværelse er med på å generere inntekter for et undertrykkende regime, og dermed bidra til regimets opprettholdelse, vil en slik generell kobling mellom et selskap og *statens* normbrudd i seg selv ikke være tilstrekkelig til å tilråde uttrekk av selskapet. Dette gjelder for selskaper uansett hvor de har virksomhet, og gjelder følgelig også for selskaper med virksomhet i Burma.

Det fremgår av forarbeidene til de etiske retningslinjene at formålet med å utelukke selskaper er å unngå fondets medvirkning til grovt uetiske handlinger. Det ligger utenfor rådets mandat å vurdere om uttrekk av selskaper vil kunne ha effekter utover dette, eksempelvis bidra til en bedring av den politiske situasjonen i en stat.

Fondets etiske retningslinjer omfatter produksjon av våpen som ved normal anvendelse strider mot grunnleggende humanitære prinsipper. Det er i retningslinjenes forarbeider gitt en uttømmende liste over hvilken type våpen dette gjelder. Også ved anvendelsen av de etiske retningslinjenes våpenkriterier er det *nåværende* og *fremtidig* produksjon som omfattes. Salg av våpen generelt, også til undertrykkende regimer, omfattes i utgangspunktet ikke av fondets etiske retningslinjer.

¹ Se for eksempel side 163-164 i NOU 2003:22

Når det gjelder fondets investeringer i selskaper med virksomhet i Burma, konstaterer Etikkrådet at det ikke er foretatt noen direkte investeringer i burmesiske selskaper. Rådet er imidlertid kjent med at minst 20 selskaper i fondets portefølje kan ha, eller er i forhandlinger om, virksomhet av et visst omfang i Burma. Disse selskapene er hovedsakelig innenfor sektorene energi, gruvedrift, olje og gass, vannkraft, telekommunikasjon, bank, farmasi og hotelldrift. Selskapene er børsnotert i bl.a. Sør-Korea, Kina, Thailand, Singapore og Frankrike.

Etikkrådet vurderte i 2005 hvorvidt selskapet Total SA skulle tilrådes utelukket fra fondet, og konkluderte da med ikke å tilråde utelukkelse av selskapet på grunnlag av medvirkning til menneskerettighetsbrudd i forbindelse med bygging av gassrørledninger i Burma.²

Etikkrådet anså det som sannsynlig at Total hadde bidratt til at det foregikk menneskerettighetsbrudd i direkte tilknytning til byggingen av rørgaten for fremføring av gassrørledningen i perioden 1995-98. Hovedgrunnen til at selskapet likevel ikke ble tilrådet utelukket, var at menneskerettighetsbruddene som kunne relateres til selskapet lå tilbake i tid. Normbruddene kunne ikke sies å være pågående og det forelå heller ikke en uakseptabel risiko for at selskapet ville medvirke til *fremtidige* normbrudd. Etikkrådet er ikke kjent med at forutsetningene for denne konklusjonen i ettertid har endret seg.

Ved vurderingen av eventuell utelukkelse av Total tok Etikkrådet utgangspunkt i at risikoen for at det begås grove menneskerettighetsbrudd ved større infrastrukturutbygginger i Burma er overhengende. Situasjonen har neppe bedret seg siden. Det må påregnes blant annet tvangsflytting av befolkningsgrupper og utstrakt bruk av tvangsarbeid. Dette gjelder særlig i de første faser av større byggeprosjekter, når det legges til rette for utbygginger ved at områder ryddes og veier anlegges. Selv om det er burmesiske myndigheter, og ikke selskaper, som i utgangspunktet forestår normbruddene, vil det trolig være en sammenheng mellom bruddene og selskapenes virksomhet ved at normbruddene skjer for å legge til rette for selskapenes senere virksomhet.

Flere selskaper i fondet har vært i tildels langvarige forhandlinger om bygging av olje- og gassrørledninger fra Burma til India, Kina og Thailand. En rekke alternative prosjekter har vært drøftet mellom burmesiske myndigheter og ulike fellesskap av selskaper. Siden Etikkrådet mener at det foreligger en særlig risiko for grove menneskerettighetsbrudd ved store utbyggingsprosjekter i Burma, har rådet spesielt undersøkt hvilken rolle selskaper i fondet kan ha i tilsvarende, nye prosjekter.

Det er i denne forbindelse innhentet informasjon fra angjeldende selskaper og forskjellige organisasjoner. Etikkrådets sekretariat har midlertidig ansatt en person som i februar d.å. var i grenseområdet mellom Thailand og Burma for å samle informasjon om menneskerettighetsforholdene ved utbyggingsprosjekter. Ved en reise i India i februar d.å. undersøkte sekretariatet status for det indisk-burmesiske samarbeid om bygging av gassrørledninger. Undersøkelsene omkring disse og øvrige forhold pågår fortsatt og i oktober d.å. vil sekretariatet møte med eksilburmesere, ulike organisasjoner og den norske ambassaden i Bangkok for om mulig å innhente ytterligere informasjon.

Blant de selskapene som Etikkrådet spesielt har foretatt undersøkelser omkring er det sørkoreanske selskapet Daewoo International Corp. Selskapet ble tilskrevet av Norges Bank

² Se tilrådningsen på <http://www.regjeringen.no/pages/1662906/Tilrådning%20Total%2014.pdf>

høsten 2006 med anmodning om å redegjøre for dets eventuelle rolle i byggingen av gassrørledning mellom Burma og India. Svar ble mottatt fra selskapet i januar d.å., hvor det gjøres klart at selskapets virksomhet i denne sammenheng har vært avgrenset til letevirksomhet, at det ikke er tatt noen avgjørelser eller inngått noen avtaler om ilandføring og transport av gassen, og at det fra selskapets side foreløpig ikke er foretatt noe med hensyn til bygging av rørledninger over land i Burma. Etikkrådet er videre kjent med at det har oppstått en konflikt mellom selskapet og burmesiske myndigheter, som, ut fra de opplysninger som foreligger, nå heller ønsker å selge gassen fra disse feltene til Kina.

Det er indikasjoner på at det på politisk nivå er inngått avtaler om salg av gass fra Burma til Kina, og det er ventet at det vil kunne bygges gassrørledninger mellom de to landene i denne forbindelse. Det er flere selskaper i fondets portefølje som vil kunne få en rolle i et slikt utbyggingsprosjekt, bl.a. det kinesiske selskapet Petrochina Co Ltd. Så langt Etikkrådet har kunnet bringe på det rene, er det imidlertid ikke inngått noen avtaler mellom burmesiske myndigheter og selskaper i fondet om bygging av rørledninger over land i Burma. Etikkrådet følger utviklingen på dette området nøye.

Dersom selskaper i fondet inngår avtaler om bygging av slike rørledninger vil Etikkrådet kunne tilråde utelukkelse av disse selskapene allerede fra avtaletidspunktet. Fordi slike byggeprosjekter etter alt å dømme vil innebære en uakseptabel risiko for fremtidig medvirkning til brudd på menneskerettigheter anses det ikke nødvendig å vente til bruddene er i ferd med å skje.

Når det gjelder spørsmålet om selskapet Daewoos involvering i bygging av en våpenfabrikk i Burma, er Etikkrådet kjent med en pågående straffesak som føres for retten i Sør-Korea, hvor 14 direktører fra syv sørkoreanske selskaper er tiltalt for ulovlig å ha solgt produksjonsutstyr og teknologi til burmesiske myndigheter. Disse leveransene er brukt til bygging av en våpenfabrikk for produksjon av artilleriammunisjon i Burma. Blant de tiltalte er ansatte i selskapene Daewoo International Corp. og Doosan Infracore Co Ltd., (tidligere Daewoo Heavy Industries & Machinery Ltd.), som begge inngår i fondets portefølje.

Sørkoreansk lovgivning forbyr eksport av militært utstyr og våpenteknologi til Burma. Til tross for dette inngikk, ifølge tiltalen, ansatte i Daewoo International i 2002 en avtale med burmesisk våpenindustri om leveranser av våpenteknologi. Leveransene pågikk frem til 2005. Det fremstår som noe uklart hvilken rolle selskapene eventuelt har spilt i dette; betaling har angivelig gått til de tiltaltes private konti og ikke til selskapene, og det er også med i tiltalen at det er stjålet teknologi som er solgt til Burma. På den annen side kan det tenkes at Daewoo kan ha hatt interesse av dette ulovlige salget, ved at det har bidratt til å legge til rette for at selskapet er blitt tildelt kontrakter i forbindelse med utvinning av gassforekomster i Burma.

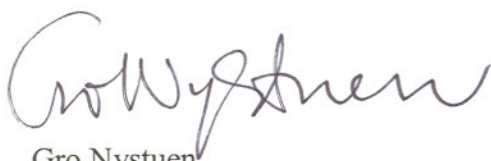
Salg av teknologi og utstyr for å produsere artilleriammunisjon vil i utgangspunktet ikke omfattes av de spesifikke våpenkriteriene i de etiske retningslinjene. Dersom et selskap bryter nasjonal lovgivning ved ulovlig å selge våpenteknologi til et undertrykkende regime, kan dette kanskje anses som et grovt brudd på grunnleggende etiske normer, og på den måten likevel rammes av fondets etiske retningslinjers siste alternativ. Men også ved en eventuell utelukkelse av et selskap på dette grunnlaget må det legges til grunn at det foreligger en uakseptabel risiko for selskapets medvirkning til *fremtidige* normbrudd.

I den aktuelle saken konstaterer Etikkrådet at de antatt ulovlige forhold ligger noe tilbake i tid, at forholdene ble avdekket før hele leveransen var slutført og at leveransene da opphørte

umiddelbart. Etikkrådet har ikke grunnlag for å anta at noen av de involverte selskaper vil gjenoppta ulovlig salg av våpenteknologi til Burma, særlig sett på bakgrunn av de strafferettslige følger saken kan få for de impliserte. Slik saken i dag fremstår for Etikkrådet, anser rådet at det ikke foreligger en uakseptabel risiko for at de impliserte selskaper medvirker til fremtidige normbrudd.

Etikkrådet har grunn til å tro at selskaper i fondet kan være involvert i vannkraftutbygging i Burma. Det er kjent at slike prosjekter tidligere har medført både tvangsflytting av folk og tvangsarbeid. Videre er Etikkrådet kjent med at gruveselskaper som inngår i fondets portefølje kan ha virksomhet i Burma. Det må antas at forholdene ved gruvedrift i Burma kan være svært dårlige, både når det gjelder miljøforhold, arbeidsforhold og levekår for befolkningen rundt gruveanleggene. Det kan heller ikke utelukkes at det gjøres bruk av tvangsarbeid i forbindelse med gruvedrift eller ved tilrettelegging for nye gruver. Etikkrådet arbeider videre med kartlegging av dette.

Med hilsen

Gro Nystuen

Leder,

Etikkrådet for Statens pensjonsfond - Utland